

קול דודי

פנינים יקרים מליקטים מספר קול דודי ע"ת ומועדים מאת הרב רבי דוד פראג' שליט"א
נשיא ההתאחדות הקולות החרדים בעיר הבירה לונדון יב"ו

קול דודי – הלכ' ראש השנה

בענין מי מברך על תקיעת שופר

כתב הרמ"א בס' תקפ"ה ס"ב, דאף אם התוקע כבר יצא ידי חובתו ואינו תוקע אלא להוציא אחרים, התוקע הוא שמברך את שתי הברכות. אולם המג"א שם סק"ג כתב, דטוב יותר שהשומעים עצמם יברכו, והקשה מדברי הרמב"ם בהלכות מילה, ששליח המל את בן חבירו מברך על המילה. ותיירץ דהרמב"ם מיירי דוקא במל בן חבירו שלא מדעת האב. ונראה בביאור החילוק, דבמילה עושה המוהל את עצם מעשה המצוה עבור התינוק, וע"כ יכול העושה לברך; אבל בשופר, שהיא מצוה שבגופו, השומע מקיים בעצמו את מצות השמיעה, ואילו התוקע אינו עושה עבורו אלא את הקול שהוא הכשר המצוה, וע"כ ראוי שהשומע יברך בעצמו.

ס' תקפ"ה

בענין כוונת התוקע להוציא את השומע

כתב המחבר בס' תקפ"ט סעי' ח', דאם לא נתכוון התוקע להוציא את השומע לא יצא. ולכאורה, כיון שהשומע עושה את כל המצוה שהיא השמיעה, למה בעינין גם כוונת התוקע להוציא, כל שהתקיעה היא תקיעה של חיוב והשומע נתכוון לצאת.

וי"ל דשאני תקיעת שופר, שהיא קול בעלמא והוא דבר דק ורוחני, וכשאין התוקע מתכוון לשומע יש חסרון בעצם קול השופר, כאילו אינו ניתן לשמיעתו, ואין כאן פעולה גמורה של שמיעה.

ס' תקפ"ט

בענין שמיעת שני קולות כאחד

כתב הט"ז בס' תקפ"ט סק"ג, דתרי קלי מתרי גברי משמעין כיון דחביב. ויש לפרש, דאין הכוונה שמחמת חביבות המצוה נשמעים שני הקולות יחד, אלא שהחביבות גורמת שייתן השומע דעתו לקול אחד במיוחד ויברור אותו מבין הקולות הנשמעים.

וראיה לזה, דאפילו כשאחד תוקע בשופר ואחד בחצוצרה יכול לצאת בקול השופר. ואם נאמר ששני הקולות נשמעים יחד, עדיין אין כאן שמיעה ברורה ומדויקת; אלא ודאי דמחמת חביבות המצוה נותן דעתו לשופר ובורר את קולו מתוך שאר הקולות.

ס' תקפ"ט

עליה שירה שנאמר למנצח על השמינית מזמור לדוד על מילה שניתנה בשמיני [ועל דעת המקובלים ידוע דבחינת השמינית עדיפא מבחינת השביעית].

כללים ס' רמ"ח

במנתי' ר"ה דף ל"ג: שיעור תרועה כשלש יבבות וכו' ובגמ' והתניא שיעור תקיעה כשלשה שברים אמר אביי בהא ודאי פליגי דכתיב יום תרועה יהיה לכם ומתרגמינן יום יבבא יהא לכוך וכתבי באימיה דסיסרא [שופטים ה'] בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא מר סבר גנוחי גנח ומר סבר ילולי יליל וכו'.

לכאורה תמוה שעיקר צורת קיום מצוה חשובה כתרועת שופר דר"ה יהא מקורה מיבבת אשה נכרית אמו של עכו"ם משוקץ אויב ישראל כסיסרא ויש אולי לומר דכל ענין אמיתי ומקורי אפילו אם אירע אצל עכו"ם יש בו חשיבות וראוי ללמוד ממנו דיני תורה ואמו של סיסרא שהיתה ממתנת לו שיחזור מן המלחמה והוא התאחר ודאגה לו ובאו בכיותיה מתוך צער מחשש לגורלו ואהבת האם לבנה בכיות כאלו ודאי אמיתיות הנה ויש ללמוד מהן האין לקיים מצות תרועה שענינה לידמות לבכיות של מי שמצטער על חטאיו ומבקש כפרה. ועי"ל דכיון דהאי קרא דבעד החלון נשקפה ותיבב וגו' הוא מדברי דבורה מתוך השירה ששרתה ברוה"ק כהודאה על הנצחון שנצחו ישראל את הכנענים לקיים הנבואה שנתנבאה בזה א"כ מקור התרועה אינו מאמו של סיסרא אלא מלשון תיבב שנשתמש בו דבורה בשירתה שהוא ודאי ראוי ללמוד ממנו.

ועי"ל דכיון דלשון זה חלק מהשירה הנ"ל ובה הכרת הטוב להקב"ה שנתן לישראל לנצח את האויב במלחמה כדאי שיהא הלימוד ממנו לסימן טוב ביום הדין שע"י קול התרועה תהיה לנו נצחון במלחמת היצר והשטן.

ועי"ל דכיון דבהמשך הענין רואין שם דאמו של סיסרא אחרי שבכתה

בשו"ע או"ח סי' תקפ"ג כותב רמ"א שהמנהג לאכול תפוח טבול בדבש לסימן של שנה טובה ומתוקה.

המג"א מביא דמאותו טעם גם נוהגים להטביל פרוסת המוציא בדבש והנהגה דדבש מותר אע"ג שבא מן הדבורה שהיא שרץ טמא ה"ט דאמרין שהדבורים מכניסות אותו לגופן ואין ממצות אותו מגופן ע"י בזה בכורות דף ז': ולכאורה אם מטבילין בדבש רק לסימן שנה מתוקה ל"ל ליקח לזה דוקא דבש דבורים שצריך הש"ס לטרוח למצא לו היתר ולמה לא מטבילין בדבש תמרים שפשוט היתרו לגמרי והוא גם מתוק כמו דבש דבורים ואולי הטעם לרמז דגם כשישראל נכשל בעברה אינו ממצה אותה מגופו שהיא תמיד נשארת דבר חייוני ואינה נעשית חלק מעצם הנפש שלו דומיא דדבש שאינו מתמצה מגוף הדבורה ונמצא דיש בדבש דבורים רמז נוסף לשנה מתוקה ומש"ה מעדיפין להטביל דוקא בו.

כתב הישמח משה דרבים השבים בתשובה מיראה נעשים להם זדונות זכויות.

אע"ג בדגמ' יומא פ"ו: משמע דהשב מיראה לא נעשים לו זדונות יותר משגגות ורק אם שב מאהבה נעשים לו זכויות התם מדובר ביחיד אבל ברבים שאני דכת הרבים עדיף ויש להביא סיעתא לזה מגמ' תענית ח. דמקשה הש"ס כתוב אחד אומר נשא לבביו אל כפים וכו' דמבואר דבעינן כוונה בתפילה וכתוב אחר אומר ויפתוהו בלשונם וכו' ואעפ"כ כתיב בתריה והוא רחום יכפר עון ומשמע דגם בלא כוונה מקרי תפלה ומתירן הש"ס לא קשה הא ביחיד הא בצבור ומבואר דבצבור לא בעינן כוונה ולפ"ז הא דבתשובה מיראה זדונות נעשים כשגגות ובתשובה מאהבה נעשים זכויות כ"ז כשצריך לכוין שיהא מאהבה או מיראה והיינו ביחיד אבל ברבים שאין צריך כוונה נעשית ממילה תשובת רבים כאילו כוונה מאהבה וע"כ תמיד נעשים זכויות.

תקיעת שופר אינה דוחה שבת

במסכת ר"ה דף כ"ט: תנן דיו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת לא היו תוקעין במדינה ומבואר בגמ' שם דהטעם משום גזרה שמא יטלנו לשופר בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבידנו ד' אמות ברה"ר וה"ט דלולב וה"ט דמגילה ועי' במסכת מגילה דף ד': שהעירו התוס' ד"ה ויעבידנו וכו' דמילה לא דחו בשבת דהיא חמירא שנכתרו עליה י"ג בריתות וכו' ובפשטות אינו מובן כ"צ דסו"ס אם לא ימול בשבת ימול אחרי השבת והמילה תתקיים משא"כ בשופר שאם לא יתקע בשבת תתבטל המצוה לגמרי בשנה זו.

ואפשר ליתן טעם ע"פ דרוש וע"י משל יובן הדבר שאם אדם עומד לדין בפני שופט על שנחשד שעבר על חוק המלך והנשפט הזה טוען שנקי הוא והשופט מבקש ממנו שיביא עדים המעידים עליו שהוא אדם כשר וצית לחוקי המלך ואומר לו הנשפט שיש לו עד אחד שפוגש אותו פעם אחת בשנה כל שנה והוא יכול להעיד עליו על ישרותו ואמר לו השופט ממה שאתה מתנהג כראוי פעם אחת בשנה אין עדיין מזה ראיה שאתה אדם ישר כל השנה ואז נזכר הנשפט שיש לו עוד עד אחד שפוגש אותו כל שבוע חמישים פעמים בשנה אז אומר לו השופט עד כזה ודאי יועיל לך אלא דכשהלך הנשפט לבקש מהעד הזה שיבא להעיד לא רצה לבא עמו על ששמע שמתחילה הזכיר הנשפט רק את העד האחר של פעם אחת בשנה והעד של חמישים בשנה נפגע על שלא חשב ממנו תחילה והוצרך הנשפט לפייסו כדי שיבא עמו להעיד והנמשל הוא דכל אחד מישאל עומד בדין בר"ה וראשית כל מבקש שתקיעת שופר תעיד עליו להצילו ואינו מעלה על דעתו שיש לו מצוה אחרת שבאה לו כל שבוע והיא מצות שבת והשבת נפגעה ממה שאינה חשובה בעיני ישראל שנראים כמתעוררים הרבה יותר ממצות השופר הבאה אחת בשנה עם הכנות מרובות וכו' וע"כ אמרו דאם ר"ה חל בשבת כדאי הוא שיתבטל השופר מפני חשש רחוק של חילול שבת כדי לפייס השבת ולהראות לה האין היא חשובה בעינינו ואז תבא להעיד עלינו ובודאי תועיל עדותה [ע"י כע"ז בספר מנחת עני לבעל הערוך לנר] וטעם זה שייך גם לגבי לולב ומגילה ועתה מובן היטב למה מילה דוחה שבת דמילה תדירה עוד יותר משבת ועדות המילה אולי חשובה עוד יותר מעדות השבת דכשהוא מהול סימן מצוה תמידית עליו בגופו וכבר מצינו במנחות דף מ"ג: דבשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום אמר אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתיישרה דעתו לאחר שיצא אמר

ויבבה כתיב בה אף היא תשיב אמריה לה הלא ימצאו יחלקו שלל וגו' שניחמה את עצמה והסירה דאגתה מלבה באמרה דאיחור חזרתו של סיסרא לטובה הוא שמצא שלל רב ועדיין עסוק לחלקו עם צבאיו וכו' כדאי לנו ללמוד תרועה מבכיתה לרמז דגם אנחנו תתהפך תרועתנו לשמחה בחג הסוכות הבא בסמוך אחר ר"ה.

כללים סי' ר"ד

במתני' ר"ה דף ל"ג: שיעור תרועה כשלש יבבות וכו' ובגמ' והתניא שיעור תקיעה כשלשה שבירים אמר אביי בהא ודאי פליגי דכתיב יום תרועה יהיה לכם ומתרגמינן יום יבבא יהא לכן וכתיב באימיה דסיסרא [שופטים ה'] בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא מר סבר גנוחי גנח ומר סבר ילולי לילי וכו'.

מצינו דהאי קרא דבעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא וגו' מרמז ע"פ הסוד לענינים גבוהים ביותר שעל פיהם מובן דיהא משם מקור לצורת תרועת שופר דר"ה דהנה הרמ"ע מפאנו כותב בספרו עשרה מאמרות מאמר חיקור דין ח"ה פ"א וז"ל בא"ד באמת אמרו חכמים ז"ל דברים שלא נגלו למשה אלא כללים כללים נגלו לרבי עקיבא שזכה לדרוש אותם מדעת עצמו ומכיון להלכה כי כשם שנפש מרע"ה הוא ממחצב התורה שבכתב ונקראת תורת משה כך נפש ר"ע ממחצב התורה שבע"פ ונקראת על שמו וכו' והעמידו הקב"ה בדור החורבן

להגן על העולם ועל התורה שלא תשתכח לפיכך בעד החלון נשקפה שכינה שלא יאבד סיסרא בשביל שלשלת יוחסין שהיתה גנוזה בו עד שנתעברה ממנו יעל בביתה שלישית משבע ביאות של סיסרא וכו' ותיבב שכינה על איחור הצירוף מדוע בושש רכבו וכו' ברוב זוהמא שהטיל בה תחלה וגו' ע"ש עוד דברים נפלאים עד סוף המאמר.

וביאור הדברים הנ"ל ע"פ ש"ס נזיר דף כ"ג: דאיתא התם דשבע בעילות בעל אותו רשע ביעל ולמדין ליה מקרא דכתיב בשירת דבורה כרע שכב וגו' ועוד איתא בסנהדרין דף צ"ו: דמבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים וכו' ורבינו נסים בפירושו למסכת ברכות דף כ"ז: כותב דהכוונה לר"ע דכיון דאיתי מסיסרא לא היה לו זכות אבות ומש"ה לא מינוהו לנשיא כשסילקו ר"ג כדאיתא התם בגמ' בברכות.

ועכ"פ לדעת הרמ"ע רואין דהאי נשקפה בעד החלון וגו' מרמז לשכינה הקדושה ותיבב אם סיסרא מדוע בושש וגו' שהשכינה ממתנת לצירוף נשמת ר"ע שבאה לעולם ע"י סיסרא שעל ידו נתעברה יעל מנשמתו של ר"ע והוא עתיד להכחיר כתרים לאותיות תורה שבע"פ בעולם וא"כ פשוט דתרועת שופר של ר"ה שעל ידה מבקשין להסיר הקליפין כדי לגלות מלכות ממ"ה הקב"ה בעולם אפשר ללמוד ענינה מיבבא דשכינה המיבבת להסיר הקליפין המסבבין נשמת ר"ע כדי שיתגלה כתר תורה שבע"פ בעולם.

כללים סי' ר"ד

בענין שלשה ספרים נפתחים בר"ה

אוצר התפילות שכותב שם וז"ל בספר חיים טובים הוא ספר בראשית שבו ניתן חיים לכל יציר בספר גאולה וישועה הוא ספר שמות שבו כתב גאולת ישראל מיד מצרים וישועתם בספר פרנסה וכלכלה הוא ספר במדבר שבו הזמן הבאר והשליח בספר זכיות הוא ספר דברים שבו כתב פטירת משה רבינו ע"ה וזכויותיו ולא קם נביא עוד בישראל כמשה בספר מחילה וסליחה הוא ספר ויקרא שהקרבנות באים למחילה ולסליחה ע"ש ולדבריו ודאי אין הכונה שמבקשים להיות נכתבים כהוספה בתוך חמשה חומשי תורה אלא דזכות הני חמשה ספרים עומד לנו כאילו קיימנו אותם וכו' ואלו שמותינו נכתבים ע"ג הני חמשה תורה בבחינת קיים זה מה שכתוב בזה.

ואכתי צריך עוד ליישב הא דמוסיפים בעשי"ת בסיום ברכת שים שלו' ואומרים בספר חיים ברכה ושלו' ופרנסה טובה וגזרות טובות וישועות נחמות וזכר ונכתב וכו' הרי דמשמע דאיכא ספר אחד לבד שבו מבקשים ליכתב לכל ענינים אלה שחלק מהם כגון ברכה ושלו' וגזרות טובות וישועות נחמות לא הוזכרו כלל בתפילת אבינו מלכנו ולפי הדרך הראשונה דלעיל קצת קשה להבין דהאיך יתכן שיהא מעתה הוספת ספר מיוחד לפרנסה וכלכלה ואעפ"כ עוד יבקש ליכתב לפרנסה טובה בספר נוסף שכולל יחד עם פרנסה עוד כמה דברים ולפי הדרך השנייה והשלישית דלא נתוספו ספרים רק פרקים לבד בספרים שנפתחו בר"ה יש לדחוק דמבקשים כאן ליכתב בספר שיש בו פרק לברכה ועוד פרק לשלו' ועוד פרק לפרנסה טובה ועוד פרק לגזרות טובות וכו' וכאן כולל להו לכולהו פרקים בספר אחד ובאבינו מלכנו קורא לכל פרק בשם ספר בפ"ע ולפי פירוש העץ יוסף דהני ספרים דאבינו מלכנו כנגד חמשה חומשי תורה י"ל דגם הני ענינים דסוף ברכת שים שלו' אפשר למצא להם סמך בחמשה חומשי תורה וכגון ענין ברכה הרי הוא נמצא בספר בראשית שנתברכו אדה"ר ונח והאבות ואילו שלו' אפשר למצאו בספר ויקרא שמוזכר שם קרבן שלמים המטיל שלו' בין ישראל לאביהם שבשמים וגזרות טובות הם בספר במדבר שניתן להם עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה וגם הדגלים והחצוצרות להילוכם ולנחתם וישועות מצינו בספר שמות כמו שכבר הזכיר העץ יוסף בעצמו ונחמות בספר דברים במינוי יהושע ומילוי ידי להקדים לנחם את ישראל לקראת מיתת משה רבינו ע"ה.

קול דודי כללים - סימן רמ"ד

ביותר ובנוסף התפילה הנהוגה כהיום מבקשים בין השאר ליכתב בחמשה ספרים והם ספר חיים טובים , ספר גאולה וישועה , ספר פרנסה וכלכלה, ספר זכיות , ספר סליחה ומחילה ומנין לנו הני חמשה ספרים ובשלמא לגבי ספר חיים טובים י"ל דהוא ספר הצדיקים הנכתבים ונחתמים לאלתר לחיים אבל ארבע ספרים האחרים המוזכרים כאן בתפילה מנין הם אחרי שבגמ' מוזכרים רק ג' ספרים ומבין הני ג' ספרים ספר הרשעים ודאי דלא ראוי להתפלל ליכתב בו וספר הבינונים ג"כ לא ברור אי כדאי לבקש ליכתב בו ונמצא דמהגמרא יש באמת רק ספר אחד שכדאי להתפלל ליכתב בו והוא ספר צדיקים גמורים.

ולהלן י"ל דלפי הדרך הראשונה דהג' ספרים המוזכרים בגמ' זה היה דוקא בר"ה לבד אבל מר"ה ועד י"ה"כ נפתחים ספרים חדשים עבור הבינונים לחיים או למיתה י"ל דנפתחים גם עוד ספרים ספר אחד לגאולה וישועה ועוד ספר לפרנסה וכלכלה וכו'.

ולפי הדרך השנייה והשלישית דלא נתוספו אחר ר"ה ספרים נוספים על הג' ספרים של ר"ה י"ל דכל אחד מהני ג' ספרים שבגמ' מתחלק לכמה פרקים וכל פרק ראוי לקראו ספר [כדאיתא במתני' דפ"ג מ"ה דמסכת ידים דספר שיש בו רק פ"ה אותיות מיחשב כתבי קודש לטמא את הידים והתרומה] וספר הצדיקים הגמורים שנכתבים לחיים וכמ"כ ספר הבינונים יש בהם ה' פרקים המפרשים מה נקרא חיים דפרק אחד מפרש דחיים היינו חיים טובים ופרק אחר מפרש דחיים היינו גאולה וישועה וכו' ואין הכרח שהנכתב ונחתם לאלתר לחיים נכתב לכל הפרקים דאפילו אם נכתב רק לאחד מהם ג"כ מיחשב חיים ואנו מבקשים לפי הדרך השנייה הנ"ל להיות נכתבין בספר של הבינונים לחיים בכל הפרקים האלו ולפי הדרך השלישית הנ"ל ליכתב בספר הצדיקים הגמורים לכל הפרקים האלו [או אפשר אולי לדחוק ולפרש דכשמפאליים כתבנו בספר גאולה וישועה וכו' אין הכוונה דאיכא פרק או ספר של גאולה וישועה אלא כתבנו בספר הבינונים בחלק החיים שבו או בספר הצדיקים הגמורים שע"י כתיבה זו נזכה לגאולה וישועה וכן גם נזכה לפרנסה וכלכלה וכו'].

ומיהו מצינו ביאור מחודש להני חמשה ספרים שבתפילת אבינו מלכנו בפירוש עץ יוסף שעל סדור

בגמ' ר"ה דף ט"ז: א"ר כרוספדאי א"ר יוחנן שלשה ספרים נפתחים בר"ה אחד של רשעים גמורים ואחד של צדיקים גמורים ואחד של בינונים צדיקים גמורים נכתבין ונחתמים לאלתר לחיים רשעים גמורים נכתבין לאלתר למיתה בינונים תלויין ועומדין מר"ה ועד י"ה"כ זכו נכתבין לחיים לא זכו נכתבין למיתה וכו'.

יש להסתפק בכוונת דברי הגמ' הנ"ל לגבי הבינונים הנכתבים בספר הבינונים והם תלויין ועומדים מר"ה עד י"ה"כ וביה"כ אלה שזכו נכתבים לחיים ואלה שלא זכו נכתבים למיתה היכן מתקיימת כתיבה שניה זו עבורם בימים שבין ר"ה ועד י"ה"כ.

ויש לכאורה בזה ג' דרכים.

דרך ראשונה דמר"ה עד י"ה"כ נפתחים ספרים חדשים עבור הבינונים דהא דאמרו ג' ספרים נפתחים בר"ה היינו דוקא בר"ה אבל אח"כ ועד י"ה"כ יש עוד ספרים ולכ"פ שני ספרים חדשים אחד עבור הבינונים שזכו ונכתבין בו לחיים ואחד עבור אלה הבינונים שלא זכו ונכתבים בו למיתה.

דרך שנייה דלעולם נשארים כל הבינונים כתובים רק בספר הבינונים אלא דמר"ה עד י"ה"כ יתחלקו בתוך ספר זה דאלה שזכו נשארים שם אלא דנכתבים לחיים היינו דיקראו בינונים חיים ולגבי אלה שלא זכו הוי איפכא דנשארים כתובים בספר הבינונים בשם בינונים למיתה ולפ"ז גם אחרי ר"ה יש רק ג' ספרים.

ולפי שני הדרכים האלו מיהא הבינונים שנכתבים עד י"ה"כ לחיים או למיתה אינם שוין לצדיקים גמורים ולרשעים גמורים שהם נכתבים בספריהם שלהם לאלתר לחיים מרוב צדקתם המופלגת או למיתה מרוב רשעתם המופלגת].

והדרך השלישית דאולי לעולם אלה הבינונים שזכו נכתבים מר"ה ועד י"ה"כ לחיים בספר הצדיקים הגמורים ואלה שלא זכו נכתבים מעתה למיתה בספר הרשעים הגמורים ושמותיהם נמחקים מספר הבינונים ויוצא מזה דלאחר י"ה"כ אין שום צורך עוד בספר הבינונים דכל אלה שהיו כתובין שם נעתקו שמותם מספר זה ונתחלקו בין שני הספרים האחרים ונשארו רק שני ספרים.

והנה בין ר"ה וי"ה"כ התקינו לומר בשחרית ומנחה תפילת אבינו מלכנו ע"פ ש"ס תענית דף כ"ה: דמבואר שם דבלשון זה התפילה מתקבלת

קול רחל

פנינים יקרים מלוקטים מספר קול רחלי עה"ת ומוזערים מאת הרח"ג רבי דוד פראג'ר שליט"א
נשיא דהתאחדות קהילות החרדים בעיר הבירה לונדון ימ"ו

